

ВЛАСНА КАНЦЕЛЯРІЯ ЙОГО СВІТЛОСТІ ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ

Павло Гай-Нижник

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
докторант Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Правителі і керівники держав завжди мали (і мають) в своєму розпорядженні власну адміністрацію. у різні часи її склад, функції і повноваження були різного характеру (в залежності від державного ладу країни, суспільної організації, історичної традиції і навіть особистих переконань керманича державного утворення), проте завжди подібні установи функціонували під безпосереднім керівництвом та контролем свого патрона і перебували у самій серцевині (часто утаємниченій для загалу) державної політики.

В Україні 1918 року в період існування Української Держави у формі Гетьманату П.Скоропадського (29 квітня — 14 грудня) однією із таких структур була Власна Канцелярія Його Світлості Ясновельможного Пана Гетьмана¹.

У перший же день державного перевороту (29 квітня 1918 р.), внаслідок якого генерал П.Скоропадський опанував владою в країні, своїм генеральним писарем він призначив Івана Васильовича Полтавця-Остряницю².

І.В.Полтавець-Остряниця походив з давнього козацького роду. На час гетьманського перевороту він був вже відомим громадським діячем, військовослужбовцем, одним з організаторів і фактичним керівником Вільного Козацтва. На Всеукраїнському з'їзді Вільного Козацтва, що відбувся з 3 (16) по 7 (20) жовтня 1917 р. у Чигирині, його було обрано членом Генеральної Ради, генеральним осавулом і Наказним Отаманом Вільного Козацтва України. Саме з його „подачі” генерал П.Скоропадський став Отаманом всього Вільного Козацтва України. Майбутній Гетьман познайомився з І. Полтавцем-Остряницею у Києві вже після завершення роботи з'їзду вільних козаків. З того часу вони тісно співробітничали як у праці по Вільному Козацтву, так і в „Українській Громаді” — організації, що готувала (а потім й здійснила) державний переворот. Саме в оточенні І.Полтавця та Г.Зеленевського П.Скоропадський 29 квітня 1918 р. відправився автотранспортом у приміщення київського цирку, де на З'їзді Хліборобів його було проголошено Гетьманом всієї України. З того ж дня І.Полтавець-Остряниця став генеральним писарем П.Скоропадського і очолив Власну Ясновельможного Пана Гетьмана канцелярію.

Власна канцелярія Гетьмана офіційно була складовою Його Головної Квартири і структурною частиною Штаба Пана Гетьмана. Однак насправді вона являла собою цілком автономну установу з безпосереднім підпорядкуванням особисто Павлові Скоропадському. Відтак значення і роль генерального писаря і очолюваної ним канцелярії у державному (особливо позалаштунковому) житті країни важко переоцінити.

Змальовуючи вдачу І.Полтавця-Остряниці, П.Скоропадський згадував, що він „в довершення усіх своїх українських тенденцій, навіть остригся, як в нас стриглися в давнину пани”³. Доволі розумна, талановита людина, великий патріот і ентузіаст, щирий гетьманець і надзвичайно честолюбний генеральний писар із завзяттям узявся у свою справу.

З перших же пір існування Канцелярії її завдання, обов’язки і повноваження визначало Положення про Власну Його Світлості Гетьмана всієї України канцелярію⁴. Згідно із вищезазначеним Положенням, „Власна ЙОГО ГЕТЬМАНСЬКОЇ СВІТЛОСТІ канцелярія, устанавлюється для прийому прохань та скарг, котрі можуть бути вирішені тільки волею ЙОГО СВІТЛОСТІ[.] Крім того у канцелярії ведуться особисті справи і листування ЙОГО СВІТЛОСТІ і сім”⁵.

Прийом таких прохань та скарг, а також провадження особистих справ і листування Гетьмана, доручалося „особливій особі”, котрій надавалося звання генерального писаря Канцелярії Його Світлості Пана Гетьмана всієї України. Генеральний писар призначався Гетьманом і підпорядковувався безпосередньо П.Скоропадському і користувався „правом особистої доповіді у встановлені години та поза ними”⁶. Крім того, генеральний писар мав усюди супроводжувати Гетьмана, зокрема у мандрівках, на парадах, оглядах, виходах, поїздках тощо. Значення посади генерального писаря Його Світлості набувало особливої ролі ще й завдяки тому, що його посада могла бути об’єднана з посадою генерального писаря Генеральної Ради Військ Козацьких. Безпосередньо у роботі генерального писаря, за його бажання, міг брати участь його помічник, який, під час відсутності свого начальника через хворобу чи з інших причин, виконував писарські обов’язки. Генеральний писар Власної Його Світлості Канцелярії користувався також правами товариша міністра і перебував членом Військової Державної Ради.

Помічники генерального писаря призначалися з подання генерального писаря наказом по армії і флоту й користувалися правами командира неокремої бригади. Вони відповідали за правильність ведення справ у Канцелярії і своєчасність їхнього виконання. Офіцери для доручень також призначалися з подання генерального писаря наказом по армії і флоту й користувалися правами командира неокремої частини та виконували доручення Пана Гетьмана за вказівкою генерального писаря.

На перших порах існування Гетьманату до складу Власної Канцелярії Його Гетьманської Світлості входили: помічники генерального писаря, офіцери для доручень та інші чини за штатом. При цьому зазначалося, що штати Канцелярії можуть бути збільшені або скорочені лише волею Гетьмана. Розподіл же обов’язків між ними і внутрішній розпорядок справоведення в ній встановлювалися інструкцією генерального писаря.

Канцелярія могла приймати на ім’я Гетьмана: 1) скарги на рішення департаментів сенату; 2) скарги на постанови вищих державних установ, але лише на невідповідний події виклад у постанові і коли це підтверджується достовірними доводами; 3) скарги на дії та розпорядження міністрів, головноуправляючих окремими частинами та губерніальних старост, коли такі дії чи розпорядження не підлягають оскарженню за законом перед Сенатом (формулювання було запозичене із ст.1 Тимчасового керівництва устанавленого Сенату Російської імперії видання 1892 р. та з ст.171-173 устанавлення міністерств від того ж року); 4) прохання про дарування милостей, в особливих випадках, коли вони не підлягають під дію чинних законів, але за умов, якщо цим не

порушується забезпечені законом інтереси та громадянські права; 5) прохання про помилування та пом'якшення участі осіб, що засуджені або відбувають покарання.

Подібні скарги та прохання, що приносилися на ім'я Гетьмана, а також визначені на них папери звільнялися від гербового збору. Скарги та прохання повинні були подаватися не інакше, як від імені і за яким підписом прохача, із вказівкою його місця проживання та адреси переписувача, якщо прохання написано чужою рукою. При цьому подання скарг та прохань через довірених осіб допускалося лише у двох випадках: 1) якщо в справі беруть участь кілька осіб і всі вони (або кілька з них) уповноважать на це одного з них своєю довіреністю та 2) якщо у справах, що стосуються цілої верстви суспільства, або громадської установи, скарга чи прохання принесені законним її представником, який уповноважений на це встановленим порядком.

У скаргах на визначення департаментів Сенату мали бути наведені закони, які прохач вважав порушеними, а також докази та доводи, на яких він визначав своє подання із доданням свідоцтва про час оголошення оскарженого визначення або застосування такого до виконання. Якщо ж означене свідоцтво до скарги не було докладене, то на його пред'явлення прохачу призначався термін не більше одного місяця. До скарг на постанови вищих державних установ мало бути додано свідоцтво про час оголошення оскарженої постанови або застосування її до чинного виконання.

Гетьманською канцелярією залишалися поза розглядом скарги і прохання, що були подані із порушенням вищенаведених умов, скарги на постанови вищих державних установ, що були подані по закінченні чотирьох місяців від часу оголошення оскарженої постанови або з часу застосування її до чинного виконання, а також скарги та прохання, написані непослідовно або без смислового викладу, на клаптиках паперу чи з некультурними висловами.

Крім того, генеральний писар залишав без наслідків, не подаючи на розгляд Гетьмана, й перенадсилав у відділи прохань: 1) скарги і прохання, що не були передбачені вищевказаними умовами; 2) скарги на місця нижчі та середні, а також такі, що були залишені поза розглядом й надійшли повторно, якщо при цьому не наведено нових обставин, підтверджених доказами; 3) скарги і прохання на установи нижчого та середнього рангу з приводів, за якими в загальному законному порядку належить звертатися до службового начальства або до встановлених відомств та установ; 4) ті, що належать розгляду Ради Міністрів про призначення пенсій за особливі службові відзнаки та заслуги прохача; 5) прохання службових осіб про будь-які нагороди, що подаються поза відома їхнього начальства; 6) скарги на звільнення з посад з подання начальника частини, без пояснення причин; 7) прохання про виключення з послужних списків або атестатах та наказів про відставку відміток і накладених покарань. Усі решта, означених і встановлених вищенаведеними умовами, скарг та прохань генеральний писар подавав на розгляд Гетьману, отримуючи від Голови держави дозвіл на залишення їх без наслідків або на внесення справ у ту вищу установу, в якій вони були вирішені. Окремі питання, що не могли бути вирішені у законодавчому порядку відповідними установами і інституціями, запрошувались для розгляду та вирішення самим П. Скоропадським.

У випадковій розгляд скарг і прохань, поданих до Власної канцелярії Пана Гетьмана, у Державному Сенаті чи Раді Міністрів генеральний писар мав бути присутній на таких засіданнях. Прохання про помилування та пом'якшення покарань генеральним писарем передавалися на розгляд міністру юстиції (щодо осіб, засуджених судами

цивільного відомства) та військовому чи морському міністру (щодо осіб, засуджених військовими або військово-морськими судами). Прохання та скарги по духовному відомству, котрі стосувалися духовних справ та управління православної церкви і підлягали залишенню без розгляду Гетьманом, передавалися міністрові сповідань. В особливо поважних випадках генеральний писар запитував у П.Скоропадського повеління на передачу прохання міністру сповідань для Гетьмана. Усі прохання передавалися на облік гетьманському господарю.

Рішення й повеління Гетьмана з приводу розглянутих ним справ повідомлялися генеральному писареві для доведення до відома і оголошення особам, що подавали скарги або прохання. На вимогу генерального писаря відповідні відомства мали повідомляти свідчення, необхідні для розв'язання скарг та прохань, і надавати для огляду оригінали справоведення тощо. Прохання про одноразові грошові надання задовольнялися з джерел окремо для цього установлених, а видача дозволу Його Світлості на це могла бути зумовлена лише в силу крайньої бідності прохачів з Державної Скарбниці за попереднім, кожного разу, узгодженні з міністром фінансів і в розмірах визначених на безпосередній погляд Пана Гетьмана.

Крім того, у Власній Канцелярії Гетьмана всієї України здійснювалося: ведення списків й адрес усіх осіб, що входили до складу уряду; виконання проектів з обмундирування свити Гетьмана та Його штабу; з проектів креслень організувалося вбрання гетьманського палацу під час свят, виконувалися також й усі інші доручення з художньої частини, які здійснювались на погляд генерального писаря. Ці обов'язки належали до завідування окремо призначеної особи, якій присвоювалося звання завідуючого художньою частиною.

До складу Власної Канцелярії Гетьмана входили: також хронікер, який надавав пресі відомості про життя Гетьмана, після перегляду їх генеральним писарем; медик Пана Гетьмана, який призначався за безпосереднім вибором П.Скоропадського наказом по армії та флоту і рахувався особистим лікарем Гетьмана (в допомогу медику призначалися помічник, класний фельдшер, писар, кур'єр й служитель). Справовиробник, хронікер та завідуючий художньою частиною користувалися правами начальника відділу департаменту і призначалися на посади з подання генерального писаря.

В липні 1918 р. з посади Начальника Штабу Гетьмана було усунено ген. В.Дашкевича-Горбачького⁷, який, за словами самого П.Скоропадського, *„достеменно не міг впоратися із цією справою”*⁸. На зміну йому було призначено ген. Стеллецького, що вже на еміграції Гетьман розглядав як „велику помилку”⁹. При новому керівникові Штабу Гетьмана Його Власну адміністрацію було більш структуровано, а гетьманська Канцелярія та її голова отримали ретельніше деталізовані обов'язки і завдання, які були визначені під грифом „Таємно” у Положенні про Головну Квартиру Гетьмана і ухвалені 3 серпня 1918 р. Начальником Штабу Пана Гетьмана генеральним хорунжим Стеллецьким.

Документ зберігається у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВ) у двох варіантах (мовою оригіналу) у частині, де йдеться про повноваження і обов'язки генерального писаря Гетьмана та Канцелярії Його Світлості, причому перший примірник більш ранній (не датований і не зазначений Начальником Штабу Гетьмана), проте більш детальний (із додатками штатних розписів)¹⁰, а другий — остаточна редакція основних положень¹¹. Компілюючи обидві редакції, ми можемо дізнатися більш детально про завдання та обов'язки службовців Власної Канцелярії Гетьмана Павла Скоропадського та її штати.

В таємному Положенні про Головну Квартиру Гетьмана, завізованому 8 серпня 1918 р. генеральним хорунжим Стеллецьким, обов'язки генерального писаря, обсяг робіт гетьманської канцелярії та медика визначала глава X (§ 460-480)¹².

Згідно з Положенням, генеральний писар виконував усе особисте офіційне листування Пана Гетьмана та Його особисті доручення; складав проекти рескриптів; представляв до нагород підлеглих Гетьману, що служили при Його Особі чинів; давав свідчення пресі про життя Гетьмана; вів чергу наряду чергових при Особі П. Скоропадського; складав проекти офіційних листів та привітань. Генеральний писар призначався за безпосереднім визначенням П. Скоропадського наказом по Армії та Флоту. Відповідно, підпорядковувався він тільки Голові держави і надавав звіти про свої справи одному лише Гетьманові. Генеральний писар мав супроводжувати Його Світлість у мандрівках, на парадах, оглядах та виїздах. Останній пункт підрозділу про обов'язки генерального писаря підтверджував його керівництво Канцелярією Пана Гетьмана на правах командира бригади (неокремої).

Власна Канцелярія Пана Гетьмана перебувала у безпосередньому підпорядкуванні генерального писаря й виконувала усе особисте, офіційне листування П. Скоропадського під керівництвом та відповідальністю І. Полтавця-Острияниці. У Канцелярії велися списки й адреси усіх осіб, що входили до складу уряду Української Держави. Два помічники генерального писаря здійснювали листування Власної Канцелярії й несли відповідальність за своєчасне виконання паперів, що до неї поступали; детальніше їхні обов'язки визначалися генеральним писарем. Двоє старшин для доручень виконували доручення Пана Гетьмана за вказівкою генерального писаря. Вони, також, по черзі, що встановлювалася І. Полтавцем-Острияницею, несли чергування у гетьманському палаці.

Справовиробник мав допомагати помічникам писаря провадити листування; вів журнал паперів, що надходили до Канцелярії й виходили з неї; приймав надіслані пакети та телеграми і виконував інші доручення по Канцелярії за вказівками помічників генерального писаря. Завідуючий художньою частиною виробляв проекти з омбундирування Світи Гетьмана та Його Штабу; за проектами креслень організовував вбрання Гетьманського Палацу під час свят; він виконував також усі інші доручення по художній частині за вказівками генерального писаря. Хронікер надавав відомості пресі про життя Гетьмана, надаючи їх попередньо на перегляд генеральному писарю.

Помічники писаря та старшини для доручень користувалися правами командира неокремої частини; всі ці особи призначалися на посади за поданням генерального писаря наказом по армії та флоту. Справовиробник, хронікер та завідуючий художньою частиною користувалися правами начальника відділу департаменту і призначалися на посади також за поданням генерального писаря. Три машиністки мали здійснювати листування Канцелярії під керівництвом помічників генерального писаря.

Окремим підпунктом визначалися обов'язки гетьманського медика. Він признавався за безпосереднім вибором Гетьмана наказом по армії та флоту. Медик Гетьмана перебував при Особі Гетьмана й числився Його власним лікарем; щодо обов'язків по лікуванні осіб гетьманської Головної Квартири, він завідував амбулаторним приймальним покоєм Головної Квартири. Класний фельдшер підпорядковувався гетьманському медику й мав допомагати йому у лікуванні хворих. Листування медика здійснював писар, а кур'єр служив для розсилки та рознесення пакетів медика Пана Гетьмана. Медик Гетьмана користувався правами дивізійного лікаря.

З літа 1918 р. гетьманська Канцелярія була, поряд із Штабом Пана Гетьмана та чинів, що знаходяться біля Ньюго (ад'ютантів), однією з складових Головної Квартири Його Світлості Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України. Її штати визначалися окремим додатком. В архівних фондах (ЦДАВОВ України) зберігся проект таких штатів із правками генерального писаря (подається із збереженням правопису)¹³. Курсивом позначені власноручні правки І.Полтавця-Острияниці, зроблені ним не раніше за 3 жовтня 1918 р. — П. Г.-Н.):

Додаток № 9 до положення
о Собственной Его
про Головну Квартиру
Світлості
ПАНА ГЕТЬМАНА Канцелярії

Штаты
Собственной Его Свѣтлости Гетмана
Украины Канцелярии

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАР
ВЛАСНА КАНЦЕЛЯРІЯ
І МЕДІК ГЕТЬМАНА

НАЗВА ПОСАД	Кількість осіб	Річне утримання в карбованцях		Класи посад
		одному	всім	
<u>1/ ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАР</u>				
/Генеральний Хорунжий, або Полковник/ <i>Значковий, або Хорунжий</i>	1	16 800 13 200	16 800 13 200	III
<u>2/ ВЛАСНА КАНЦЕЛЯРІЯ ГЕТЬМАНА</u>				
Помішників Генерального Писаря /військовий старш. або сотник/ <i>/Генер.хор., або Полковник/</i>	2	13 200 8 400	26 400 16 800	IV
	1	10 800	10 800	
Старшина для доручень <i>/Гетьм.полк, або Військовий Ст/</i>	2	8 400	16800	5 V
Діловод	1	7 200	7 200	VII
<i>Оберст старшина для</i>	1	8 400	8 400	VI
Завідуючий Художественною частиною <i>Полковник або Військ. Старшина</i>	1	8 400	8 400	VII VI
Хроникер	1	8400	8400	VII
<i>Діловод</i>	1	8 400	8 400	VI

Друкарщиці	3	4200	12600	
Писарів	2	3 600	7200	
Відпускається на Канцелярські видатки		3600	3600	
Кур'єрів	2	3000	6000	
Впускной Швейцар	1	3000	3000	
<u>З/ МЕДІК ПАНА ГЕТЬМАНА</u>	1	12000	12000	IV
Помішник його	1	10800	10800	
Клясовий фершал	1	5400	5400	X
Служитель	1	3000	3000	
Писар	1	3600	3600	
Кур'єр	1	3000	3000	
<i>Одпускається на Канцелярію при Генеральному Пис.</i>			12000	
Усього			127200	

*Обер. Стар. для доруч.
Сотник або Значк.*

Генералові Стеллецькому, проте, не вдалося довго втриматися на престижній посаді і в серпні 1918 р. його змінив генерал-майор колишньої російської служби і генеральний значковий війська Української Держави П.Аккерман¹⁴, який, в свою чергу, також прагнув більшої структуризації й удосконалення підлеглого йому підрозділу. В жовтні 1918 р. свої намагання він почав втілювати у життя. Їхній зміст загалом розкриває таємна директива (за № 280) Начальника Штабу Пана Гетьмана П.Акермана до генерального писаря І.Полтавця-Остряниці від 3 жовтня 1918 р. (подається із збереженням правопису)¹⁵:

Таємно.

ГЕТЬМАНСЬКА
ПОХІДНА КАНЦЕЛЯРІЯ

По відділу Інспекторському

ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПИСАРЕВІ.

„3” Жовтня 1918 р.
Ч. 280
м. Київ

Начальник Штабу прохає всіх Начальників Відділів Гетьманської Головної Кватери переробити додаткове Положення про Головну Кватеру та Штати у тих частинах, котрі відносяться до Вашого відання. При цьому Штати повинні бути скорочені до граничної дійсної потреби, зовсім не виходжуючи із вже чільній кількості служачих, а тилькі із огрунтованої, необхідній для діла кількості їх.

При складанні Положення необхідно відрішитись від захоплення зайвих прав та обов'язків, але за те, потрібні права й обов'язки зазначити докладно, підтримуваючись необхідних для життя умов служби й праці всіх відділів Штабу ГЕТЬМАНА — Головної Кватери й опираючися на положення про відділи бувшої Імператорської Головної Кватери.

Перероблення Положення й Штатів повинно бути скінченим к 7-му жовтня, після чого Начальник Штабу припускає об'єднати працю відділів в Загальнім Засіданні під своїм головуванням.

*Начальник Канцелярії,
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ХОРУНЖИЙ [підпис]*

*Начальник Інспекторського Відділу,
ПОЛКОВНИК [підпис]*

У відповідь на директиву генеральний писар І.Полтавець-Остриця направив Начальнику Штабу Гетьмана власний проект штатів Гетьманської Канцелярії із супровідною пояснюючою запискою (подається із збереженням правопису)¹⁶:

ПАНУ НАЧАЛЬНИКУ ШТАБУ ЙОГО СВІТЛОСТИ
ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНА

ОБ'ЯСНІТЕЛЬНА ЗАПИСКА

Розглянув проект штатів одержаних мною в додаток при ВАШИМ відношенні від 3-го жовтня за ч. 280, личу своїм службовим обов'язком* докласти, що ВЛАСНА канцелярія у такому стані не може отповідать своему призначенню, як з боку представництва, так і фактичної праці. з боку представництва тому, що у сіх інших відділах, як то, Штаб ПАНА ГЕТЬМАНА, Господар. відділ і інші, як положеніє осіб у рангах, так і платня показана значно більше. Наприклад усі працюючі у ранзі полковників одержують платню по 12 000 карбованців у рік і більше. По ВЛАСНІ канцелярії зараз поимі помішниками фактично состоят два полковника: ГЛІБОВСЬКИЙ і ЕГОРОВ, а у одержаному проекті моїми помішниками поставлени 2 у ранзі Сотника, або Військового-Старшини з платнею у всього по 8 400 карбованців у рік, — тоб-то рівно зо всіми іншими обер-старшинами. Окрім того у ВЛАСНІ канцелярії зовсім не передбагано штатами ні жадного писаря, ні жадного кур'єра, ні жадного уборщика, ні швейцара, без котрих канцелярія працювати не може. Що торкається до діловодства канцелярії, то я лічив-би** , що маючі на увазі постійно поширення переписки, вимогаєме самим житем /що видко з все прогресірующаго числа вступних паперів, — як то: Травень місяць 312 паперів, Червень м. 582, Липень 1043, Серпень 1218, Вересень 1415/, ясно що розібраться і виконать таку роботу при зараз існуючих штатах фактично не можливо, іщоб праця не стала зовсім і балаб можливість канцелярії отповідать своему призначенню необхідно затвердити указані мною нище штати:

1/ ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАРЬ. /Генеральний Значковий, або Генер. Хорунжий/	1	16 800 карбованців у рік
2/ ПОМІШНИКІВ ГЕНЕР. ПИС. /Генеральний Хорунж., або полковник/	2	13 200 карбованців у рік кожному
3/ ШТАБ-СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Полковник, або Військ.-Стар./	1	10 800 карбованців у рік
4/ СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Сотник, або Значковий/	1	8 400 карбованців у рік
5/ ЗАВІД. ХУДОЖЕСТВ. ЧАСТИНОЮ	1	8 400 карбованців у рік
6/ ХРОНІКЕР	1	8 400 карбованців у рік
7/ ДІЛОВОД	1	8 400 карбованців у рік
8/ ДРУКАРСЬКИЦЬ	1	4 200 карбованців у рік кожній
9/ ПИСАРІВ	2	3 600 карбованців у рік кожному
10/ КУР'ЕРІВ	2	3 000 карбованців у рік кожному
11/ УБОРЩИКІВ	1	2 400 карбованців у рік
12/ ШВЕЙЦАРІВ	1	3 000 карбованців у рік

Відпускається на канцелярію у рік 12 000 карбованців.

В цих предбаганих мною штатах з боку представництва і справедливості прохаю аби штатні посади моїх помішників подвисити до ранга Генеральних Хорунжих, або Полковників, з платнею по 13 200 карбованців у рік кожному, або по 12 000 карбов.; крім того з штатних посад 2-х Старшин до доручень прохав-би в штатах затвердить одну посаду Штаб-Старшинську в ранзі Полковника, або Військового-Старшини з платнею 12 000, або 10 800 карбованців у рік, друга посада обер-старшини з платнею 8 400 карбованців у рік.

При цьому прикладую проект потрібних штатів, і список діл котрі повинні вестись у ВЛАСНІ канцелярії.

З цього списку видко, що канцелярської праці дуже багато.

Іван Полтавець-Остриця запропонував й власний штатний проект підпорядкованої йому інституції (подається із збереженням правопису)¹⁷:

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАРЬ ЙОГО СВІТЛОСТИ
ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНА
ВІЙСЬКОВИЙ СТАРШИНА

ПРОЕКТ
ШТАТІВ ВЛАСНОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ЙОГО СВІТЛОСТІ ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА
ГЕТЬМАНА

Ч.	НАЗВА ПОСАД	кіль- кість осіб	Річне утримання		кляси посади	УВАГА
			Одному	Всім		
1	ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАРЬ /Генер.Знач., або Генер.Хор./	1	16800 кар	16 800 к	III	ст. 2 п. к. пох. канцел. П-к.Пох. кан.
2	ПОМІШНИКІВ ГЕНЕР. ПИСАРЯ /Генер. Хор. або полков./	2	13200 кар	26 400 к.	IV	Гетьм. Коменд. Стр. 1. Поміш. Його
3	ШТАБ-СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Полковник або Військ. Стар./	1	10 800 кар	10 800 к.	5	Гетьм. Коменд. Стр. 1. Старш. до докл.
4	СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Сотник, Значковий/	1	8 400 кар.	8 4000 к.	6	Теж
5	ЗАВІД. ХУДОЖЕСТВ. ЧАСТИНОЮ	1	8 400 кар.	8 400 к.	6	
6	ХРОНИКЕР	1	8 400 кар.	8 400 к.	6	
7	ДІЛОВОД	1	8 400 кар.	8 400 к.	6	
8	ДРУКАРЩИЦЬ	3	4 200 кар.	12 600 к.		
9	ПИСАРІВ	2	3 600 кар.	7 200 к.		
10	КУР'ЄРІВ	2	3 000 кар.	6 000 к.		
11	УБОРЩИКІВ	1	2 400 кар.	2 400 к.		
12	ШВЕЙЦАРІВ	1	3 000 кар.	3 000 к.		
13	ВІДПУСКАЄТЬСЯ НА КАНЦЕЛЯРІЮ У РІК		12000 кар.	12 000 к.		

Втім, прагнення І.Полтавця-Остряниці щодо розширення очолюваної ним гетьманської Канцелярії не здійснилися, в тому числі й через пасивне ставлення до таких перетворень самого Гетьмана. П.Скоропадський з цього приводу згадував, що генеральний писар *„непремінно хотів роздути свою канцелярію у цілу установу, але я її скоротив”*¹⁸. Проте, незважаючи на таку позицію Голови держави, І.Полтавець енергійно продовжував працю з удосконалення як штатного складу ввіреної йому інституції, так і її безпосередніх завдань та роботи, що, зокрема, простежується у поданій вище його записці до Начальника Штабу Гетьмана. Завершити структуру і унормувати штати Власної Пана Гетьмана Канцелярії у 1918 р., однак, не вдалося. У листопаді розпочався протигетьманський виступ Січових Стрільців на чолі з Директорією, а невдовзі повстанське заворушення і громадсько-політичний безлад унеможливили нормальне функціонування органів державної влади. 14 грудня 1918 р. П.Скоропадський зрікся влади, а Українська Держава у формі Гетьманату припинила своє існування.

Перелік посилань

- ¹ Частково, автор висвітлив цю, досі не опрацьовану дослідниками, тему публікацією: *Гай-Нижник П.* Створення Власної адміністрації Гетьмана Павла Скоропадського у 1918 році // Київська старовина (Київ). — 2000. — № 1. — С. 80-86.
- ² *Полтавець-Остриця Іван Васильович* (26.9.1890-1957) — український військовий і громадсько-політичний діяч. Народився у Суботіві Чигиринського повіту Київської губернії. Походив з давнього козацького роду. У 1912 р. закінчив кадетську школу в Чугуєві. Учасник Першої світової війни 1914-1918 рр., офіцер російської армії. У жовтні 1918 р. обраний до складу Генеральної Ради та Наказним отаманом Вільного Козацтва. В період Гетьманату — генеральний писар Гетьмана всієї України П.Скоропадського. З 1919 р. жив в еміграції у Мюнхені (Баварія, Німеччина). У 1920 р. створив організацію Українське Народне Козаче Товариство (УНАКОТО), що стояла на крайніх правих позиціях. Протягом 1923-1924 рр. видавав газету „Український Козак”. Проголосив себе „Гетьманом і національним вождем всієї України обох боків Дніпра та військ козачих і запорозьких”, диктатором „Української народної козацької республіки”. Нечисленні осередки УНАКОТО діяли на українських землях, в основному, на Волині, однак на початку 1930-х рр. припинили своє існування. У 1926 р. претендував на титул Головного Отамана Армії УНР, згодом на гетьманство. Розробляв проекти створення груп Вільного Козацтва у складі Вермахту. З 1942 р. відійшов від політичної діяльності. Помер 1957 р. у Мюнхені.
- ³ *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918 р. — Київ-Філадельфія, 1995. — С. 153.
- ⁴ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВ України). — Ф. 2469, оп. 1, спр. 1, арк. 6-8.
- ⁵ Там само. — Арк. 6.
- ⁶ Там само.
- ⁷ Дашкевич-Горбацький Володислав — військовослужбовець, педагог, Генерального штабу, генерал-майор російської служби. Викладав тактику в Пажеському корпусі. Під час Першої світової війни командував полком, потім 24-ю піхотною дивізією. Член таємної організації „Українська Громада”, яку очолював П.Скоропадський і яка готувала повалення Центральної Ради. Активний учасник і фактичний керівник гетьманського перевороту у Києві 29 квітня 1918 р., внаслідок якого генерал П.Скоропадський прийшов до влади. У квітні-липні 1918 р. — начальник особистого Штабу Гетьмана всієї України. В жовтні 1918 р. голова надзвичайної місії Української Держави до Румунії.
- ⁸ *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918 р. — Київ-Філадельфія, 1995. — С. 214.
- ⁹ Там само.
- ¹⁰ ЦДАВОВ України. — Ф. 2469, оп. 1, спр. 1, арк. 16, 53-54 зв.
- ¹¹ Там само. — Арк. 81-117.
- ¹² Там само. — Арк. 116-117.
- ¹³ Там само. — Арк. 80 зв.
- ¹⁴ Аккерман Петро — генерал-майор російської служби. у 1917 р. був інспектором артилерії 34-го (1-го Українського) корпусу. За Гетьманату П.Скоропадського — генеральний значковий війська Української Держави, у серпні 1918 р. змінив генерала Стеллецького на посаді начальника Штабу Пана Гетьмана всієї України.
- ¹⁵ ЦДАВОВ України. — Ф. 2469, оп. 1, спр. 1, арк. 1.
- ¹⁶ Там само. — Арк. 2-2 зв.
- ¹⁷ Там само. — Арк. 9.
- ¹⁸ *Скоропадський П.* Вказ. праця. — С. 215.

ББК 63.3(4УКР)
В35
УДК 94(477)“1918”

Авторський колектив: Владислав Верстюк, Павло Гай-Нижник, Сергій Коник, Тимофій Мотренко, Юрій Палеха, Георгій Папакін, Анжела Середа
Упорядник: Андрій Вишневецький

Верстюк В., Гай-Нижник П., Коник С. та ін.

В35 Науково-документальна збірка до 90-річчя запровадження державної служби в Україні / Упоряд. А. Вишневецький. — К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2008. — 124 с.

ISBN 966-8918-11-8

Активна пропаганда 90-річчя української адміністративної традиції сприятиме глибшому знанню громадянами України власної історії, вихованню патріотизму, підвищенню авторитету держави та дасть новий поштовх реформі державної служби та державного управління. Збірка вміщує наукові статті про перший вітчизняний досвід інституціоналізації державної служби за часів гетьманату Павла Скоропадського та унікальні документальні матеріали тих часів, які власне й встановлювали основні елементи державної служби в Україні.

Буде корисною державним службовцям, експертам, що працюють у сфері публічної адміністрації, науковцям, а також усім, небайдужим до власної історії.

**ББК 63.3(4УКР)
УДК 94(477)“1918”**

Видання здійснено коштом Державного бюджету України

ISBN 966-8918-11-8

© В. Верстюк, П. Гай-Нижник, С. Коник,
Т. Мотренко, Ю. Палеха, Г. Папакін, А. Середа, 2008
© А. Вишневецький, упорядкування, 2008